

‘In goede en kwade dagen’

De trouw van God en de ballingschap en terugkeer van de Sjechiena

In dit artikel staat de relatie tussen ons verstaan van de trouw van God (jegens Israël) en ons kennen van God Zelf centraal. De mate waarin wij Gods zelfopenbaring – ons gegeven in de Schrift – hebben leren verstaan, helpt ons of hindert ons juist in ons begrip van de trouw van God jegens Zijn volk, en als gevolg daarvan ook in het verstaan van Gods trouw jegens het totaal van Zijn schepping, onszelf daarbij inbegrepen.

DRS. EDJAN WESTERMAN

Het inzoomen op de ballingschap en terugkeer van de *Sjechiena*¹ biedt een gelegenheid om de onderlinge verbondenheid van ons ‘zicht’ op God en ons begrip van Zijn trouw in het oog te vatten. Dit heeft vervolgens ook zijn uitwerking op de manier waarop wij kijken naar de actuele geschiedenis van Gods volk Israël.

ACTUALITEIT EN THEOLOGIE

Het is mei 2019. Ik schrijf dit artikel² in het centrum van Jeruzalem. Ons appartement op de zesde verdieping heeft een balkon dat uitzicht biedt over de stad en over de Olijfberg. Daar stond ik letterlijk met Israël stil en ervoer de pijn om de *Sjoa* en om allen die hun leven gaven voor de staat Israël in de laatste 71 jaar. Hier volgde ik het nieuws over de vele honderden raketten die op Israël werden afgevuurd vanuit de Gazastrook. Hier deel ik in het Joodse leven van de stad. Hier ontmoet ik dagelijks mannen, vrouwen en kinderen, van wie het leven is getekend door de gebrokenheid van deze wereld – een uiterst pijnlijk ervaren van het feit dat Israël en de wereld nog niet volledig zijn verlost.

De reden dat ik het bovenstaande noem, is omdat dit alles op een bepaalde manier is verbonden met de ballingschap van de *Sjechiena*. Ik zou ook kunnen zeggen dat dit alles op een bepaalde manier te maken heeft met de Olijfberg, die ik vanaf hier kan zien, als een plaats van Goddelijke ‘bewegingsactiviteit’ – in ‘gaan’ en ‘komen’³ – hoewel dit vreemd op ons kan overkomen vanwege het beperkte karakter van onze christelijke perceptie van die plaats.

Om met het laatste te beginnen: in de christelijke theologie is de Olijfberg vooral de berg vanwaar Jezus op een bijzondere manier Jeruzalem binnenging en later in de hemel werd opgenomen, en ook de berg waar Hij zegevierend zal terugkeren. Deze waardering wordt vooral gekenmerkt door ‘overwinning’ en gaat gepaard met associaties van min of meer

triomfantelijke aard. De berg is daarbij een plaats van overwinnend Goddelijk handelen. Deze interpretatierichting heeft alle andere betekenisaspecten, die deze plaats eveneens in zich bergt, overschaduwd.

De Olijfberg bergt namelijk ook een totaal andere betekenisrichting in zich. Een interpretatierichting, die ook een andere theologische evaluatie van de geschiedenis meebrengt en zelfs invloed heeft op de manier waarop we het leven van dag tot dag – hier in Jeruzalem en elders – ervaren.

DE BERG VAN HET ‘VERLATEN’ EN VAN AFSCHEID IN VERDRIET

De Olijfberg – gesitueerd ten Oosten van Jeruzalem – vormt de overgang naar en is de ‘drempel’ tot de woestijn die tussen Jeruzalem en de rivier de Jordaan ligt. Juist daardoor was deze berg ook herhaalde malen getuige van intens verdrietig afscheid nemen van Jeruzalem.

David – Jeruzalem ontvluchtend vanwege zijn zoon Absalom – hield daar voor het eerst halt op deze ‘ballingschapsweg’. Ezechiël zag in zijn visioenen hoe de Tegenwoordigheid des HEREN – de *Sjechiena* – de Tempel verliet met alles wat dit impliceerde en Zichzelf neerzette op de Olijfberg. En hoe de HERE als het ware ‘omkeek’ naar Zijn huis dat Hij zojuist had verlaten en dat verwoest zou worden. Het volk zou later volgen, als ballingen deze berg passerend.⁴

In een opmerkelijke parallel aan dit visioen van Ezechiël, zien we hoe Jezus het Huis van God verlaat – daarmee Zijn daden en woorden in de Tempel beëindigend – en gaat zitten op deze berg. Terwijl Hij uitkijkt over Tempel en stad spreekt Hij ernstige woorden over de moeilijke tijden die over het volk zullen komen.⁵ Hij neemt met verdriet afscheid van de Tempel en de stad, zoals Hij een paar dagen eerder over haar had gehuild. De berg van Zijn tranen is daarom ook de berg van Zijn ‘verlaten’. Deze plaats van geëerd worden door God (n.l. de verhoging ten hemel) is tegelijkertijd ook een plaats van binnengaan in een onterende ballingschap – niet welkom bij het volk als geheel.

1. Het thema van de ballingschap (zowel van de *Sjechiena* – de Tegenwoordigheid van God – als van Messias Jesjoea/Jezus) wordt nader uitgewerkt in Edjan Westerman, *De Messias leren, Israël en de volken: Gods weg nieuw leren lezen*, Boekencentrum, Zoetermeer, 2015; zie met name hoofdstuk 18 en 19. Het boek gaat ook in op andere thema's (bijvoorbeeld het Hebron-koningschap van de Messias) uit dit artikel. Zie ook www.messiasleren.nl of www.learningmessiah.com.

2. Dit artikel is bedoeld om in kort bestek enkele theologische lijnen te trekken. Daarom is ook de onderbouwing vanuit de Schrift beperkt gehouden.

3. Vgl. Psalm 121:8.

4. Vgl. 2 Koningen 25:4.

5. Mattheüs 24; Markus 13 en Lukkas 21.

6. Voor deze term zie De Messias leren, 15:2, p. 202-203. Deze letterlijke vertaling van 'incarnatie' drukt de Inwoning van Gods Zoon in het vlees van Israël op een meer lijfelijke manier uit. 7. Vgl. ook Mattheus 2:13-23. Zijn kindertijd begon met een periode van ballingschap in Egypte. Ook het leven in Galilea was in zekere zin (gezien vanuit het perspectief van Zijn koninklijke, Judeese geboorteplaats) een 'ballingschap' binnen de grenzen van Israël. 8. Zacharia 14:4-9. Exodus 13:21-22. 10. Exodus 40:34-35. 11. Exodus 40:36-38. 12. Exodus 33:14-16. Gods aanwezigheid in Israëls midden maakt dat Israël verschilt van de volken. 13. Psalm 132:13-14. 14. Numeri 10:33-36. Gods Tegenwoordigheid zoekt een rustplaats voor het volk. 15. 2 Kronieken 6:41-7:3. 16. 2 Kronieken 6:18-40. 17. Vgl. Exodus 19:18-20; 24:18.

DE TEGENWOORDIGHEID DES HEREN EN DE WEGEN VAN ZIJN VOLK

De HERE Zelf zal zijn volk voorgaan en de weg wijzen. Dat is het grote voorrecht dat Israël bij de Exodus geschonken wordt. De Wolk- en de Vuurkolom, het is de Tegenwoordigheid des HEREN die Zijn volk begeleidt, behoedt en de weg wijst.⁹ Als een vervolg op

Gods machtige openbaring en Aanwezigheid op de Sinaï, neemt Zijn Tegenwoordigheid de Tabernakel tot woning.¹⁰ En vanaf dat moment deelt Hij in de weg van Zijn volk. Waar de Tegenwoordigheid gaat, volgt het volk.¹¹ De weg van God naar Zijn Land is de weg die Zijn volk moet gaan.¹²

De *Sjechiena* is onderweg naar haar rustplaats.¹³ En het volk moet volgen, want het is de weg naar hun eigen rust.¹⁴ Later daalt Gods Tegenwoordigheid neer om te rusten in de nieuwgebouwde Tempel.¹⁵ Daar woont Hij en hoort Hij.¹⁶

Wat opvalt is dat God de wegen van Zijn volk deelt, zoals het volk is geroepen om Zijn wegen te delen. Het verbond van Sinaï – als een huwelijksverbond gesloten onder de *choepa* van de Wolk¹⁷ – wordt gevolgd door een gedeeld leven en een 'bewegen in samenzijn'.

De vraag is echter of dit een samenzijn zal zijn 'in goede en kwade dagen'. Of zal de Tegenwoordigheid des HEREN Zijn volk verlaten wanneer het ontrouw wordt aan de HERE? Zal Hij hen in de steek laten als zij Hem in de steek laten? Zal Zijn Tegenwoordigheid dan weggenomen worden? Het volk zonder Gods aanwezigheid achtergelaten worden? Of zal Hij, ook dan, op de een of andere manier tegenwoordig zijn, in lijn met de bekende woorden 'in goede en kwade dagen'? Voor de beantwoording van deze vragen is de mate van ons verstaan van de zelfopenbaring van God van cruciaal belang.

SAMEN IN BALLINGSCHAP

Toen Jacob vluchtte, ontmoette hij de HERE en hoorde dat Hij beloofde Jacob te vergezellen op zijn zelf-veroorzaakte weg van ballingschap. Hij zou Jacob niet verlaten. Zijn Tegenwoordigheid zou hem ook op de weg terug naar het Land begeleiden.¹⁸ Jozef, balling in Egypte, werd gezien door God en ervoer Zijn zorg.¹⁹ Op dezelfde manier zou de Tegenwoordigheid des HEREN het volk niet verlaten bij het naderen van hun ballingschap in Babel.²⁰

Het visioen van Ezechiël, dat hij kreeg terwijl hij al in ballingschap was, liet zien

dat, hoewel de Tegenwoordigheid van God de Tempel zou verlaten, het volk als zodanig niet aan zichzelf overgelaten zou worden. De HERE Zelf spreekt over de aanwezigheid van Zijn Tegenwoordigheid onder het volk in ballingschap, ook al zal dat op de manier van 'een weinig/klein heiligdom'²¹ – op een 'verminderde' wijze – zijn. Hij is tegenwoordig en deelt in alle pijn van Zijn volk.²² Ook de andere visioenen aan Ezechiël en Daniël gegeven maken als zodanig duidelijk dat ballingschap niet gelijkgesteld kan worden aan Afwezigheid van God.²³

De HERE zelf spreekt over de aanwezigheid van Zijn Tegenwoordigheid onder het volk in ballingschap

Gesteld zou kunnen worden dat Ezechiëls visioen toont dat ook in deze bijzondere situatie de HERE vooraan zou gaan, de weg wijzend. Volgend op Zijn afscheid en verlaten van de Tempel, zou het volk zelf het door God geschonken Land moeten verlaten. Maar net als Hosea,²⁴ deelde ook God in de pijn van het 'in goede en kwade dagen', los van het feit dat de ballingschap zijn oordeel vormde. Deze gedachte kan vreemd op ons overkomen. We worden hier geconfronteerd met ons verstaan

en 'zicht' op God. Het laat ons zien hoe diep Zijn liefde is, hoe ver Hij zal gaan in Zijn trouw. Hij zal zelfs Zijn volk niet verlaten als het oordeel nadert, met alles dat daarin is vervat.

Dit laat zien dat ook God Rust-loos kan zijn, en dat Hij dit in feite is. Hij verlangt naar Zijn uiteindelijke Rust, naar Zijn rustplaats, in het fysieke geografische midden van Zijn aarde, in Zijn Land.²⁵ Wij moeten daarom ook leren denken, en bidden, vanuit het perspectief van een langdurig lijden en wachten van God. Zijn liefde en geduld raken Hemzelf. We leren om in de eerste plaats omwille van Hemzelf te bidden om de beloofde terugkeer van Zijn Tegenwoordigheid naar Zijn Huis. En vervolgens ook omwille van Zijn volk, want Gods terugkeer zal vergezeld gaan van de terugkeer van het volk naar de door God bepaalde rustplaats in het Land.²⁶

Dit 'samen-in-ballingschap'-zijn van God beïnvloedt ook ons verstaan van wat zich afspeelde 'in' Jezus, en van de realiteit die Hem 'omvatte'. Uiteindelijk zal het ook ons verstaan verdiepen van Gods trouw jegens het geheel van Zijn volk.

JESJOEA/JEZUS IN BALLINGSCHAP

In de christelijke theologie is vooral het overwinningaspect van Jezus' dood en opstanding – onderstreept door Zijn verhoging tot de troon aan Gods rechterhand – benadrukt.

Zijn 'invlezing' in het midden van Israël maakt als zodanig al dat Hij onlosmakelijk verbonden is met het bestaan van het gehele volk. De vraag rijst: zou deze verbondenheid kunnen impliceren dat Hij met de totaliteit van het volk verbonden blijft, ook in zijn verhoging? Zelfs wanneer Hij niet herkend, erkend en geëerd zou worden door heel Israël? Zou het kunnen zijn dat Hij nog steeds deelt in alle nood van heel Israël? Zou Zijn naam Immanuel niet alleen maar inhouden nabijheid en incarnatie met het oog op verzoening, maar ook nabijheid en een delen in de donkere wegen van het volk als de Eersteling ervan?

De bovengenoemde parallel tussen de actie van het verlaten van de Tempel en het zich

18. Genesis 28:11-15 laat zien dat HERE Jacob ontmoet op zijn vlucht die ballingschap impliceert, maar ook toont dit gedeelte dat engelen opklimmen tot God (om te 'rapporteren' over Jacobs situatie?) van de plaats waar hij was gaan liggen. Dat laat zien dat God hem niet alleen had gelaten, zoals hem in vs. 15 ook toegezegd wordt.

19. Vgl. Genesis 39:23.

20. In Leviticus 26:44 belooft de HERE dat Hij zijn volk niet zal verachten, zelfs als Hij het in ballingschap laat gaan.

21. Ezechiël 11:16. De Hebreeuwse uitdrukking (lemikdasj me'at) geeft aanleiding tot verschillende interpretaties. Is het een aanduiding met een temporeel aspect? Zal God 'korte tijd' aanwezig zijn (bijvoorbeeld als belofte dat de ballingschap maar kort zal duren [SV; HSV])? 21 >

< 21 Of is het een aanduiding van het feit dat Zijn Tegenwoordigheid 'weinig' zal zijn vanwege het feit dat de ballingen geen toegang hebben tot de (verwoeste) Tempel (zo NBV en BGT; feitelijk verdwijnt zo het aspect van (enige) aanwezigheid van God)? Of gaat het om een mindere mate van Zijn Tegenwoordigheid (vanwege het verbannen zijn naar andere landen, NBG-105)? Traditioneel vinden Joodse uitleggers hier de belofte van 'kleine heiligdommen', waarmee dan synagogen en leerhuizen bedoeld zijn. 22. Jesaja 63:9, 23. Vgl. ook W. Zimmerli die stelt dat de ballingschap ook zonder Tempel "nicht der Raum der reinen Gottverlassenheit... (is; er blijft, EJW) eine Form der Nähe im Raum der Verlassenheit." (W. Zimmerli, Ezechiel, Biblischer Kommentar, Band XIII/1, 1969, 250). 24. Vgl. Hosea 1-3, 25. Psalm 132:13-14, Ezechiel 43:4-9. Vgl. ook het 'gebruik' van Psalm 05:7-11 in Hebreëen 3-4 om aan te tonen dat er nog een toekomstige rust te verwachten is.

neerzetten op de Olijfberg van de Tegenwoordigheid des HEREN en Jezus, die hetzelfde doet, is opmerkelijk.

Het samengaan van het 'nog-niet' van de volheid van de verlossing en het 'reeds' ervan kunnen ook hier waargenomen worden. Want zoals boven gesteld, is het mogelijk om Jezus' dood te verstaan als een gelijktijdig plaatsgrijpend gebeuren van zowel een binnengaan in de ballingschap en van Zijn grote Exodus.²⁷ Zijn verhoging tot Gods rechterhand impliceert tegelijkertijd de realiteit van het 'nog-niet' van Zijn koningschap in Jeruzalem, want daardoor is Hij in feite nog niet 'Thuis' in Jeruzalem. Nog is Hij verwijderd van Zijn koningschap op die geografische plaats.

Nog is Hij verwijderd van Zijn koningschap in het geografische Jeruzalem

In zekere zin betekende Zijn dood ook een binnengaan in een fysieke verbanning uit de stad en het Land. Men zou kunnen zeggen dat Hij ook in dit opzicht vooraan ging en de weg wees. Want later zien we hoe ook Zijn 'eerstelingen' in ballingschap moeten gaan, weg uit de stad;²⁸ nog weer later gevolgd door heel Israël, verbannen door Rome. We zouden daarom kunnen zeggen dat ook in Hem Gods Tegenwoordigheid de wegen van Zijn volk deelt. Op een diepe manier is Hij, ook in dit opzicht, Immanuël.

Gelijktijdig is Hij zowel in de hemel als ook tegenwoordig op aarde, waar Hij lijdt in Zijn volgelingen.²⁹ Hij is de wachtende 'Hebronkoning',³⁰ die de pijn lijdt van de vervreemding van Zijn volk als geheel. Zijn aanwezigheid bij de Troon impliceert ook dat heel Israël daar is gerepresenteerd en dat er voor heel het volk wordt gepleit. Hij offert daar Zijn gebed dat voortkomt uit het delen in alle lijden van Zijn volk, zoals een waarachtig Hogepriester dat doet.³¹

BALLINGSCHAP EN DE VOLKEN

Niet alleen zou de Tegenwoordigheid des HEREN zijn volk in ballingschap niet verlaten, maar door middel van hun ballingschapsbestaan zou God ook de volken bereiken. Deze interpretatie van ballingschap kan ook in de Talmoed gevonden worden. God 'zaait' Zijn volk onder de volken zodat de ballingschap bekeerlingen gelegenheid biedt zich aan te sluiten bij Zijn volk.³² In Tenach zien we hoe deze waarheid werkelijkheid wordt.³³ Dit droeg bij tot de schepping van de menigte van Godvrezenden die we in het Nieuwe Testament tegenkomen.

Maar op een wonderlijke manier zien we hetzelfde gebeuren wanneer Jezus de (diepste vorm van) ballingschap binnengaat, later gevolgd door Zijn volgelingen. Het 'nog-niet' van Zijn koningschap – ook een fysiek-geografische ballingschap gezien vanuit Jeruzalem implicerend, samen met een gericht zoeken naar zowel Zijn eigen volk als de volken – brengt het goede nieuws over Hem naar alle volken. Het Nieuwe Testament maakt daarbij duidelijk dat dit zoeken naar de volken plaatsvindt in een qua tijd gelimiteerde periode.³⁴ Wanneer die tijd ten einde komt, zal er een genezend herstel van het volk van God plaatsvinden.

GOD DEELT IN ZIJN TROUW IN DE PIJNLIJKE WERKELIJKHEID VAN DE BALLINGSCHAP

Of het nu veroorzaakt werd door bepaalde theologisch-filosofische voorkeuren, of door een overwinningstheologie, of door vervan-

De liefdevolle Tegenwoordigheid van God deelt de wegen van Zijn volk ook in de ballingschap

gingstheologische neigingen, geconstateerd moet worden dat de hoofdstroom van de christelijke theologie geen oog en 'ruimte' heeft gehad voor een delen van God en Zijn Messias in (de pijn van) de ballingschap van Zijn volk.

Teksten die spreken over Goddelijk oordeel zijn gelezen en hebben een plaats gekregen in ons denken, net zoals dat het geval is geweest met teksten over toekomstige genade en trouw van God. Maar trouw en 'samenzijn van God met Zijn volk' als een aanwezige realiteit door heel de geschiedenis van het Joodse volk heen, zijn onopgemerkt gebleven binnen de hoofdstroom van de christelijke theologie. Dit gegeven heeft ons 'zicht' op God beïnvloed, en eveneens ons lezen van de Schriften en onze interpretatie van de geschiedenis.

GODELIJK SAMENZIEN 'IN GOEDE EN KWADE DAGEN'

De liefdevolle Tegenwoordigheid van God deelt de wegen van Zijn volk ook in de ballingschap. Dit betekent dat er altijd een liefdevol samenzijn van God met Zijn volk is geweest en zal zijn.

God omarmt Zijn volk inderdaad met twee 'armen'.³⁵ De arm van de boodschap over en de Aanwezigheid van de opgestane Messias en de arm van Gods trouw die het leven deelt van ballingschap en aanbrekend herstel, en die samenvalt met de 'arm' van de niet-herkende Messias, die de wegen van Zijn volk in ballingschap en beginnende terugkeer deelt.

Christelijk denken heeft heel vaak alleen de 'arm' van de opgestane en verhoogde Messias herkend en daarmee op een wezenlijke manier het nabij-zijn en samenzijn van God bij zijn volk ingeperkt. Dit heeft bijgedragen tot een afkeurende, soms spottende en afstand schepende visie op het Joodse volk als geheel, met uitzondering misschien (en dat niet eens altijd) van de Joodse volgelingen van de Messias. Het maakte dat wij geen theologische categorie of 'instrument' hadden, dat ons in staat stelde om de feitelijke, actuele geschiedenis van het hele Joodse volk op een meer positieve manier te verbinden met Gods wegen en hart.

Wanneer we echter ook de andere 'arm'

26. Zie bijvoorbeeld Ezechiël 37:26-28 in de context van het gehele hoofdstuk.

27. Lukas 9:31 spreekt over Jezus' dood als over Zijn exodus.

28. Handelingen 8:1-4.

29. Vgl. Handelingen 9:4.

30. Net als David (vgl. 2 Samuel 2:4 en 5:1-3) wachtend op de eenheid van heel Israël in de erkenning van Zijn koningschap.

31. Vgl. Hebreëen 2:7-18 en 4:15.

32. b. Pesachim 87b in een interpretatie van Hosea 2:25; vgl. Zacharia 10:9.

33. Te denken valt aan Ruth en aan de menigten die zich bij Israël voegden ten tijde van Esther (8:17; 9:27). Vgl. ook Jesaja 56:3, 6-7.

34. Mattheüs 24:14; Lukas 21:24; Romeinen 11:25.

35. Dit is natuurlijk een antropomorfe metafoor, die echter een tweevoudige – en uiterst werkelijke – continue relatie van God met Zijn volk beschrijft.

